

Mõningaid jooni Liiguste küla kultuurielust minevikus

Üheks edasijõudnumaks ja kultuurilises elus arenemumaks kohaks Virumaal oli möödunud sajandi lõpul ja käesoleva sajandi algusaastail Liiguste küla praeguses Viitna külanõukogus. Kui rääkida külas elunevate vanema põlve inimestega, siis on nende kõigi üksmeelne arvamus, et kultuurilise taseme tõusu tõi küllasse kool. Kooliõpetajail oli tihedalt taluinimestega. Hiljem, kui ühiskondlikku elu küllatid kooli lõpetanud, tekkis vajadus seltside loomiseks. Neist kujunesid rahva kultuurilised lätted.

LIIGUSTE KOOL

Liiguste kooli asutamiseajaks loetakse 1881. aasta novembrikuud. Koolimaja ise valmis alles 1883. aastal ja õppetööd uues majas alustati 1885. a. 14. oktoobril (kirjandusmuuseumi andmed). Peamisteks võitlejateks kooli asutamise eest olid kahetsa tolaaegset Liiguste küla ärksamat taluperemeest. Agaram nende seas oli Veski talu omanik Jakob Länts, kes olla isegi Riias kindralkuberneri jutul käinud luba nõutamas. Kooli asutamise mõttele olid vastu kohaliku võimu esindajad — pastor ja mõisaparun. Loa võitlesid külamehed siiski välja ja maja ehitati keset Liiguste suurt küla Matso talust eraldatud koolikrundile.

Koolimaja oli kõige klassiruumiga, esimeses käidi kolm, teises kaks õppeaastat. Õppeaastaks oli esialgu poeglastele 10 ja tütarlastele 8 rubla. Hiljem see kaotati. Ümberehitusega saadi juurde kooliõpetajate elukorterid, endine õpetajakorter kohandati aga kolmandaks klassiruumiks. Seal hakkas tööle nn. pedagoogikaklass, kus paremad lõpetajad ja ka vastava haridusega noormehed väljastpoolt said ettevalmistuse vallakooliõpetaja kutseks. See klassikur-

sus töötas kuni 1918. aastani ja sealt läks palju noori õpetajaid mitmetesse paikadesse üle terve Eestimaa.

Kooliõpetust anti vene keeles, välja arvatud usuõpetus ja emakeel. Pärast Oktoobri-revolutsiooni aga sai õppekeeleks eesti keel. 1919. aastal hakati kooli nimetama Liiguste rahvakooliks, 1922. aastal muudeti see Liiguste 6-kl. Algkooliks.

1930. aastal ehitas Aaspere vallavalitsus Võiperele, mis oli valla keskuseks, uue koolimaja. Ja Liiguste kool suleti. See oli küla haridus- ja kultuurielule suureks löögiks. Liiguste kaks talumeest käisid Tallinnast nõutamas luba kooli taasavamiseks erakoolina. Suuri teeneid selle loa taotlemisel on ka kooli esimesel juhatajal M. Kippertil, kes töötas siis Tallinnas ja aitas oma väljaastumisega vastavates asutustes asja läbi viia. Luba saadi ja kool töötas seejärel veel kaks aastat, kuni 1932. a. erakoolina. Ülalpida-jaiks olid mõned taluperemehed. Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse Liiguste osakonna kaasabil, kes korraldas pidusid, millest saadav sissetulek läks terveni kooli teenistujate palkadeks. Et siin käisid nüüd ainult veel nooremad õpilased, ehitati kõige suurem klassiruum ümber peosaaliks ja kooli teenija endisest eluruumist sai näitelava.

Kooli pidudel oli alati palju külastajaid. Esimene pidu uuel näitelaval oli 1930. a. sügisel n.ö. koolil avapeona, kus kanti väga menukalt ette A. Kitzbergi «Enne kukke ja koitu». 50. aastapäeval 1931. a. novembris etendati sama kirjaniku «Neetud talu».

1932. aastal suleti Viru Maavalitsuse otsusega Liiguste kool lõplikult ja maja jäi kuni 1940. a. ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse Liiguste osakonnale.

LIIGUSTE TEATRI-TEGEVUSEST

Eri peatükk Liiguste kultuurielus on sealse näitelaval. Selle algus langeb tühte kooli asutamisaajaga. Esimeseks näitemänguharrastajaks oli jällegi sama Länts Jakob, kes oli kooli asutajate esiridades. Ta haaras igast uuendusest agaralt kinni, kuid oli mõtte-laadilt boheemlane. Sellepärast peeti teda kohapeal veidrikuks. Seda ta majanduslikus mõttes ka tõepoolest oli: põlütöödega oli ta alati küllas viimane, hooned ja ehitused olid talus ripakil.

Liigustele Veski talu asus Jakob Länts 1870. a. paiku ja hakkas kohe kohapeal näite-tegevust õhutama. Et puudus kohane ruum püüde korraldamiseks, siis olivat esimesed etendused antud Veski talu rehetoas. Hiljem ehitas Länts selleks otstarbeks uue

maja, millele vaheseinu ei teinudki. Länts u pldumaja kutsuti «Liiguste «Vanemuiseks» ja esimene etendus selles olevat antud 1885. a. Kunderi «Kroonu onuga». Näitemängude tegelesteks oli ta ise koos poegade ja tütardega. Pidudest saadud sissetulek läks kooli heaks. Kui valmis tületõrjetõhingu seitsimaja, koondus näitegevus muidugi sinna. Länts sealsest tegevusest enam osa ei võtnud. Repertuaar oli laialdane. Meleoma Kitzbergi kõrval lavastati Ibseni, Sudermanni, Blau-manni ja teiste loomingut.

Kõrgpunkti saavutas aga Liiguste näitegevus 1925.—1933. a., millal tegutsesid intensiivselt nii tületõrje kui ka ÜENÜ osakonna näitetrupid.

See ei tähenda aga, et kumbki trupp oleks alati mänginud ainult omaette. Truppide liikmed esinesid alataasa segamini, nii, kuidas nõudis näidendite osade jaotamine. Truppide vahel valitses sõbralik koostöö, tihti lavastati tükke ühiselt ja käidi väljasõitudel kaugemalgi. Liiguste näitlejate etendused olid ümbruskonnas alati hinnatud.

Iseloomustavamaks ajaajärguks Liiguste näitegevuses olid ka aastad 1931—1934, millal õpingutelt tagasi kodukülla Ilmus Ernst Rekontin. Ta tegutses kohapeal lavastajana ja kirjutas ka ise nende aastate jooksul kümme-kond lavaseadet. Neis käsitleti peamiselt tolaaegseid sotsiaalseid olukordi: naeruvääristate aferiste ja mitmesuguseid agente, anti pihta ka kodanlike korrale. Sealhulgas oli tolaa aja kohta julgeid lavastusi. Kõik ettekantav kuulus politseiprefekti tsensuuri alla. Ent tänu sellele, et prefekt pidas selliseid isetegevuslikus korras kirjutatud lavatükke vähetähtsaks (ta ei vaevunud ise neid läbi lugema, vaid üaldas eeskava kontrollimise kohalikele konstaabli), said võimallikuks niisugused lavastused, mida kodanliku korra juures koguni ei oleks tohtinud esitada.

Muuhulgas korraldati Liigustel 1934. a. jaanipäeval esimesena Virumaal praegusaja mõistete kohane rahvakunstiõhtu. Selles lavastuses kasutati rahvamusiikat ja tantse ning sõnaline osa oli koostatud rahvaluule vormis. Neil aastatel valmis ka autorii dramatiseering Ed. Vilde «Mahtra sõjast», mis oli arvatavasti esimene sellesarnane katsetus Eestis. Seda tervikuna siiski lavale tuua ei suudetud, sest lavastaja Rekontin lahkus 1935. a. Liigustelt. Jõuti ette kanda vaid mõned üksikud katkendid dramatiseeringust.

Aastatel 1935—1941 oli Liiguste näitegevusel aeglane tagasilangus. Truppide mitmed liikmed lahkusid külast. Sõjakeerises põles Liiguste rahvamaja maha. Nüüd on naabruses rajatud kultuuriasutused koondanud sealse isetegevushuvilised enda juurde.

E. REENTALU